

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЗНАЧЕНЬ СЛІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ ЛЕКСИКИ ТРАДИЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ ТА КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРКАХ ЗАКАРПАТТЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (42)

УДК 811.161.2'282.2(477.87):81'373.4

DOI:10.24144/2663-6840/2019.2(42).113–117.

Шкурко Г. Переосмислення значень слів як джерело поповнення лексики традиційного транспорту та комунікацій в українських говірках Закарпаття; кількість бібліографічних джерел – 25; мова українська.

Анотація. У статті розглянуто семантичні процеси у лексиці традиційного транспорту та комунікацій в українських говірках Закарпаття. Серед активних процесів, що виявлені у процесі дослідження лексичного складу лексико-семантичної групи, виділено метафоризацію, метонімізацію та інші трансформаційні процеси у межах семими (зміщення, розширення, звуження, термінологізація, детермінологізація значень). Унаслідок проведеного наукового аналізу авторка доходить висновку про те, що семантичні процеси ведуть до утворення нових значень слів та сприяють активізації можливостей, закладених у самій системі зазначеної лексико-семантичної групи.

Ключові слова: діалектна лексика, українські говірки Закарпаття, семема, транспортна лексика, лексика комунікацій, семантична деривація, метафоризація, метонімізація, семантичний зсув, звуження значення, розширення значення, термінологізація, детермінологізація.

Діалектна система характеризується постійним розвитком та збагаченням. Поповненню діалектного словника говірок сприяє низка екстра- та інтралінгвальних причин. Діалект має здатність не лише до засвоєння елементів з інших мов, а й до оновлення за допомогою своїх внутрішніх засобів. Питання осмислення процесів, що відбуваються з метою збагачення діалекту, нині є однією з важливих проблем у діалектології, оскільки механізм утворення нових слів та їх значень є унікальним для кожного діалекту, водночас уписується у ряд семантичних та словотворчих процесів.

Постановка проблеми. Занепад та утворення значень діалектної системи призводять до активізації можливостей у лексико-семантичній системі мови. Здатність лексичної системи мови постійно збагачуватися активно підтримується семантичною деривацією, тому що «у самій будові мови закладені великі потенційні можливості оновлення власних засобів, це природна особливість її існування, на яку спирається мовна динаміка» [Стратулат 2007, с. 71]. Навіть запозичення в системі мови можуть піддаватися значеннєвим модифікаціям, оскільки відбувається процес входження лексичної одиниці в систему діалекту шляхом триступеневого процесу «запозичення від іншої мови» – «визначення основних семантичних характеристик, що підлягають переосмисленню» – «трансформоване значення».

Через брак окремого комплексного аналізу лексики, пов'язаної із традиційними видами транспорту та комунікаціями, в українських говірках Закарпаття дослідження такого роду лише доповнить опис цієї тематичної групи. До того ж аналіз трансформаційних процесів та перенесення значення у межах лексико-семантичної групи є актуальним та становить науковий інтерес, бо показує дериваційні можливості семантики, а відтак – розвиток діалектної системи.

Аналіз досліджень. Лексика традиційного транспорту та комунікацій була об'єктом дослідження лінгвістів, етнологів та етнографів М.С. Глушка, Т.О. Гонтар, З. Ганудель, Ю. Муличака, М.В. Никончука, О.М. Никончука, Г.М. Захарової, Л.І. Масленнікової, М. Парікової, Й.О. Дзедзельського, С.Ф. Довгопол та інших. Науковий інтерес становлять праці О.О. Тараненка, М.П. Коцаргана, Д.В. Мазурик, О.В. Ляхової, А. Малявіна, В. Пономаренко та ін., що висвітлюють теоретичні особливості семантичної деривації.

Мета статті – проаналізувати основні семантичні процеси у лексиці традиційного транспорту та комунікацій в українських говірках Закарпаття.

Виклад основного матеріалу. Серед семантичних процесів, що сприяють поповненню лексичної системи мови, у лінгвістиці визначають перенесення, розширення (генералізація), звуження (спеціалізація) та зміщення (зсув) значень. Важливими складовими перенесення значення є метафоризація та метонімізація.

Дещо неоднозначними є трактування мовознавців з приводу виокремлення метафоричних та метонімічних процесів чи зарахування їх як елементів розширення чи звуження значення. Під час дослідження беремо до уваги думки науковців, що «звуження (і розширення) значення та метафоричне й метонімічне перенесення мають багато спільного у своїй природі, вони відрізняються передусім своїми наслідками. Під час звуження й розширення поняття, називане словом, залишається тим же, а змінюється лише його обсяг (поняття стає більш вузьким або, навпаки, більш широким), тоді як унаслідок перенесення до значення слова додаються нові суттєві ознаки, і слово на підставі такої модифікації може втілювати нове поняття» [Пономаренко, Ляхова 2014, с. 93]. За словами М.В. Слободян, «нове метафоричне значення, розглянуте як результат метафоричного проектування, набуває вмотивова-

ності на основі виділення спільної ознаки (асоціації), об'єднаних у метафорі референтів» [Слободян 2011, с. 466]. Ми розглядаємо процеси метафоризації і метонімізації у межах семантичної деривації, оскільки дуже часто номени переосмислюються без зміни стилістичної функції новоутвореного лексико-семантичного варіанта.

До процесів, що можна розглядати у сфері зміни значення, зараховуємо також термінологізацію та детермінологізацію.

Важливим моментом, на думку дослідників, є визначення таких елементів під час опису появи нових значень слів: «зіставлення вихідного й похідного значень, виявлення мінімальних складників семантики слова, визначення динаміки сем, причин та шляхів трансформації смислових компонентів слова» [Стратулат 2007, с. 71].

Під час аналізу беремо до уваги вихідне і похідне значення, визначаємо ознаки, на основі яких відбувається трансформація чи переосмислення, вказуємо послідовність семантичних процесів у межах аналізованих семем.

Лексеми *пáнтлик*, *пáндлик* мають 2 семемі: 1. 'стрічка' (закарп. марамор. *пáнклик* 'кольорова стрічка' [ССк., с. 217], закарп. верхов. *бáндлик* 'стрічка' [Грицак, с. 110], закарп. борж. *бáнтлик* 'зав'язана вузлом стрічка' [Грицак, с. 113], бойк. *пáнтликі* 'вузькі стрічки на капелюсі' [Онишкевич II, с. 38], гуц. *пáнтлик* 'стрічка' [КПР, с. 132]); 2. 'червона китиця на голові коня від вроку'. Семема 2 є наслідком метафоризації, виникла внаслідок перенесення значення за подібністю 'кольоровий аксесуар' та визначальною функцією 'прикрашати, оздоблювати'. У семемі 2 простежуємо модифікації у значенні, оскільки відбуваються процеси звуження ('будь-яка кольорова стрічка' → 'червоний колір китиці') та розширення значення відповідно до первинного (функція 'захист від вроку, зокрема сакральне значення червоного кольору').

Подібні процеси спостерігаємо у слові *косі́ця*. На основі семемі 1 'квітка' (закарп. марамор. *косі́ця* 'квітка' [ССк., с. 151], бойк. 'городня квітка, якою дівчата прикрашають волосся' [Онишкевич I, с. 380], гуц. 'квітка' [ГГ, с. 102], пор. укр. літ. *косі́ця* 'квітка, якою завітчуються' [СУМ IV, с. 305]) внаслідок метафоризації та значеннєвого зсуву використовується семема 2 'червона китиця на голові коня від вроку'. Семантичний зсув простежується у зміні значень 'квітка' → 'китиця, будь-який колір квітки' → 'червоний колір'. Транспортний апелятив *косі́ця* активно використовується носіями та є компонентом сталої конструкції *косі́ця би кон'а не вреклі*.

Найменування *гáрда* з семемою 'дзвоники на голові коня' виникло внаслідок метафоричного перенесення значення (закарп. *згáрда* 'нашийник, ошийник-прикраса із пацьорок, що її носить челядь на шиї' [Бевка, с. 65], гуц. *згáрда (гáрда)* 'жіноча прикраса шиї з намистин, монет і металевих хрестиків' [ГГ, с. 81]) за функцією 'прикрашати, оздоблювати', за матеріалом виготовлення та звуком, який виникає при використанні прикраси. Спосте-

рігаємо розширення значення, оскільки транспортний апелятив *гáрда* має не лише декоративне, а й функціональне призначення (створення безпеки учасників дорожнього руху).

Назва *ра́ч'і* зі значенням 'полудрабок, одна з двох бічних частин короба воза для перевезення сіна у вигляді драбини' виникла внаслідок процесу метафоризації, оскільки елемент воза подібний формою до драбини (первинне угор. *rács* 'решітки на вікнах', 'прибита до стіни над яслями для коней драбина, на яку кладуть сіно' [Лизанец, с. 620]).

При аналізі лексеми *серпí* беремо до уваги 2 семемі: 1. 'сільськогосподарське знаряддя' (укр. літ. *серп* 'те, що формою нагадує сільськогосподарське знаряддя серп' [СУМ IX, с. 139]), 2. 'півмісяці на сницях'. За такою ж послідовністю відбувається семантична деривація слова *дúзи* ('те, що має форму округлої кривої лінії' [СУМ II, с. 431] → 'півмісяці на сницях'). Простежуємо процеси метафоризації та розширення значення в результаті термінологізації, оскільки загальноновживані номени стали спеціалізованими словами-термінами (елементи конструкції воза).

Подібно у системі назв, пов'язаних із традиційним видом транспорту, відбулася термінологізація загальної назви *підбóшва* (укр. літ. *підбóшва* 'нижня частина взуття, якою ступають по землі, пришита або приклеєна до верху за допомогою устілки' [СУМ VI, с. 478]). Транспортний термін *підбóшва* зі значенням 'насад, опора для широких брусів із двома ручицями на передку і задку воза' виник внаслідок перенесення та, відтак, спеціалізації значення.

Найменування *ковбáса*, *кúшка* 'м'який валик на хомуті для уникнення тиску на шию коневі' виникли внаслідок перенесення значень за зовнішньою подібністю форми валика на хомуті. Також простежуємо процес термінологізації загальних назв.

У складеній назві *ламбáси на оч'і* 'наочники, бокові щитки на вуздечці біля очей коня' слово *ламбáси*, що є домінантою, вживається внаслідок перенесення значення слова *лампáси* 'кольорова смужка з сукна, що нашивається по зовнішньому шву формених штанів' [СУМ IV, с. 443] за визначальною ознакою 'щось накладати на поверхність'. Під час семантичної деривації номена *ламбáси* відбувається детермінологізація, а потім метафоризація. У такий спосіб простежуємо зв'язок між детермінологізацією та розширенням значення слова. На це вказує і О.В. Ляхова [Ляхова 2011, с. 43–44], наводячи різні визначення аналізованого процесу. Під час розширення значення номена вбачаємо і втрату його ідіоматичності (відбувається «дефразеологізація його значення» [Ляхова 2010, с. 195]).

Подібні семантичні процеси відбулися зі словами *пого́лони* та *око́л'áр'і* (*око́лар'і*) з тим же значенням. Номен *пого́лони* утворився внаслідок словотворення та перенесення значення, пор. *пого́н* 'знак розрізнення у вигляді широкої нашивної або накладної смуги, прикріпленої до плечей військового чи іншого форменого одягу' [СУМ VI, с. 719] за семною ознакою 'парні накладні частини'. Знову ж спостерігаємо детермінологізацію, а відтак – метафоризацію. Назва *око́л'áр'і*

(*околáр'і*) виникла внаслідок перенесення значення літ. *окуля'ри* [СУМ V, с. 685] через місце розміщення пристрою і подібність вигляду конструкції.

Лексема *ко́чка* має семему: 1. 'бруківка' (в результаті метафоризації: угор. *koska* 'кубик, клітка; жереб' [ВРС, с. 409], словац. *koska* (від *kostka*) 'куб; кістка (гральна)' [ЕСУМ III, с. 64] → закарп. марамор. *ко́чка* 'шестигранник з цукру, каменю, дерева і т.д.' [ССк., с. 152], гуц. *ко́чка* 'шматок цукру' [КПР, с. 85]); 2. 'дорога з кам'яним покриттям'. Семема 2 утворилася внаслідок метонімічних процесів за суміжністю, характеризує дорогу за матеріалом, з якого вона побудована.

Лексема *куз'утик* має 2 семему: 1. 'маленький півень', 2. 'залізний гак на кінці дишля, де укріплюються нашильники'. Семема 2 є результатом метафоризації: гострий залізний гак, який асоціюється з пошаттю півня.

Номен *клінець* зі значеннями 'залізний гак на кінці дишля, де укріплюються нашильники' та 'шворінь, залізний стрижень, що вертикально скріплює весь передок воза з розворою' виник внаслідок метафоризації первісного значення за подібністю до форми цвяха.

Таке саме перенесення відбувається у межах лексичного значення 'шворінь, залізний стрижень, що вертикально скріплює весь передок воза з розворою' з номеном *палец* за подібністю ('предмет довгої і прямої форми').

Назва *гільза* з семемою 'заколесник, стрижень, кілочок або цвях, який вставляється з зовнішньої сторони колеса у вісь, щоб не спало колесо' виникла внаслідок перенесення за зовнішньою подібністю частини колеса. На цьому прикладі спостерігаємо детермінологізацію, оскільки під час семантичної деривації береться до уваги лише визначальна ознака 'видовжена порожниста форма' і втрачається спеціалізоване значення номена.

Лексема *ко́зи*, крім загальновідомої семему 'тварина' має значення 'гачки на штельвазі, на які кріпляться орчики'. Семема 2 виникла внаслідок метафоризації, оскільки впадає в очі наявність у денотатах, номінованими семемами, спільної ознаки – гострих кінців закрученої місяцеподібної форми, які асоціативно схожі до рогів кози.

Складена назва *п'я́те ко́лесо* зі значенням 'півмісяці на сницях', яка утворилася внаслідок метафоризації за подібністю до форми колеса, набула ознак терміна, характеризується сталістю та однозначністю. Варто зазначити, що ця конструкція не набула загальнозживаної ознаки 'зайвий', просто

відбулася спеціалізація найменування за формою.

Слово *копа́н'а* зі значенням 'поперечна планка в полудрабку воза для уникнення випадіння місткості воза' вживається внаслідок переосмислення 'дерев'яна заслінка до печі' [ЕСУМ II, с. 565] (лемк. *копа́ня* 'дерев'янная заслонка к печи' [Словарь II, с. 280], бойк. *копа́ня* 'заткавка от печи' [Давидяк, с. 26; Онишкевич I, с. 375], укр. діал. *копа́ня* т.с. [Желеховський, с. 364]) за функцією 'заткати віз'.

Унаслідок словотворення та метонімізації угор. *nyaklánc* 'нашийний ланцюжок (прикраса)' [ВРС, с. 567] виникли назви *н'акло́вы*, *н'акл'ів*, *н'обкланц*, *н'обкловланц*, *н'акло́вник* зі значенням 'ланцюги з нашійника до переднього кінця дишля'. Спостерігаємо перенесення назви за суміжністю, змінюється лише функціональне призначення елемента: з декоративної прикраси – до з'єднання коня з елементом запрягу. Слушно зауважує В.П. Сімонок, що «для визначення ступеня освоеності запозичених слів суттєвим є виникнення в них похідних значень, пов'язаних не з системою значень мови-джерела, а з системою української мови» [Сімонок 2016, с. 97]. Таким чином ми простежуємо триступеневий процес входження слова у мову і його семантичну трансформацію.

Слово *с'уголовок* 'щабель, поперечна планка в полудрабку воза для уникнення випадіння місткості воза' вживається внаслідок семантичного зміщення, пор. літ. *с'уголовок* 'межа між двома полями у вигляді незасіяної смуги; польова стежка' [СУМ IX, с. 821]. Внаслідок використання визначальної ознаки 'розділяти, відмежовувати' відбувся повний семантичний зсув значення і номінація одним словом різних речей.

Номен *гу́ртн'а* (*гу́ртн'і*) зі значенням 'посторонок, міцний ремінь або мотузок з ланцюгами, що з'єднує в упряжці шлею чи хомут з орчиком' утворений внаслідок метонімізації первинного значення 'ремінь, виготовлений зі шкіри' (пор. букв. *гурт* «шкіряний пояс, ремінь» [СБГ, с. 88] ← нім. *Gurt*, *Gürtel* 'пояс').

Висновки. Унаслідок здійсненого аналізу представлених у статті номенів доходимо висновку про те, що система назв, пов'язаних із традиційними видами транспорту та комунікаціями, ілюструє різні семантичні процеси, кожен із яких веде до утворення нових значень слів. Через переосмислення значень ці номени стають невід'ємною активною частиною лексичної системи традиційного транспорту та комунікацій і входять до активного вжитку носіїв діалектного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ляхова О.В. Детермінологізація й розширення значення слова в лексичній системі сучасної української мови. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Філологія*. Харків, 2011. № 963. Вип. 62. С. 42–47.
2. Ляхова О.В. Розширення значень слів як динамічний процес в лексико-семантичній системі сучасної української мови. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Філологія*. Харків, 2010. № 910. Вип. 60. С. 193–197.
3. Пономаренко В.Д., Ляхова О.В. Звуження значення як динамічний процес у лексико-семантичній системі сучасної української мови. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Філологія*. Харків, 2014. № 1107. Вип. 70. С. 92–97.

4. Сімонок В.П. Розширення семантичної структури запозичених слів. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. Дрогобич, 2016. № 5. Т. 2. С. 96–99.
5. Слободян М.В. Метафоризація як когнітивний процес. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Вип. XXIV. Ч. 1. С. 460–467.
6. Стратулат Н.В. Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови. *Мовознавство*. 2007. № 3. С. 69–77.

REFERENCES

1. Liakhova O.V. (2011) Determinologizatsiia y rozshyrennia znachennia slova v leksychnii systemi suchasnoi ukrainskoi movy [The determinologization and the generalizations of word's meaning in the lexical system of modern Ukrainian]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina. Serii: Filolohiia*. Kharkiv. № 963. Vyp. 62. S. 42–47 [in Ukrainian].
2. Liakhova O.V. (2010) Rozshyrennia znachen sliv yak dynamichni protses v leksyko-semantichnii systemi suchasnoi ukrainskoi movy [The generalizations of words' meanings as dynamic process in the lexico-semantic system of modern Ukrainian]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina. Serii: Filolohiia*. Kharkiv. № 910. Vyp. 60. S. 193–197 [in Ukrainian].
3. Ponomarenko V.D., Liakhova O.V. (2014) Zvuzhennia znachennia yak dynamichni protses u leksyko-semantichnii systemi suchasnoi ukrainskoi movy [The specialization of words' meaning as dynamic process in the lexico-semantic system of modern Ukrainian]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina. Serii: Filolohiia*. Kharkiv. № 1107. Vyp. 70. S. 92–97 [in Ukrainian].
4. Simonok V.P. (2016) Rozshyrennia semantichnoi struktury zapozychenykh sliv [The extension of semantic structure of borrowed words]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka. Serii «Filolohichni nauky». Movo-znavstvo*. Drohobych. № 5. Т. 2. S. 96–99 [in Ukrainian].
5. Slobodian M.V. (2011) Metaforyzatsiia yak kohnityvnyi protses [The metaphoric process as the cognitive process]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii*. Vyp. XXIV. Ch. 1. S. 460–467 [in Ukrainian].
6. Stratulat N.V. (2007) Semantichna neolohizatsiia yak sposib zbahachennia slovnykovoho skladu ukrainskoi movy [Formation of semantic neologisms as means of Ukrainian vocabulary enrichment]. *Movo-znavstvo*. № 3. S. 69–77 [in Ukrainian].

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бевка* – Бевка О. Словник-пам'ятник: Діалектний словник села Поляни Марамороського комітату. Ніредьгаза. 2004.
- ВРС* – Венгерско-русский словарь. Москва; Будапешт. 1987.
- ГГ* – Гуцульські говірки. Короткий словник / За ред. Я. Закревської. Львів. 1997.
- Грицак* – Грицак М.А. Матеріали до Словника українських говірок Закарпатської області. Київ. 2017.
- ЕСУМ* – Етимологічний словник української мови: в 7 т. К. 1982–2012.
- Давидяк* – Галас Б. Словничок бойківських говірок В.Давидяка. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2013.
- Желеховский* – Желеховский С., Недільский С. Малорусско-німецкий словарь: у 2 т. Львів. 1885–1886.
- КПР* – Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Рошішка Рахівського району Закарпатської обл.). Ужгород. 2005.
- Лизанец* – Лизанец П.Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья: Венг.-укр. межъязык. связи. Будапешт. 1976.
- Онишкевич* – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: у 2 ч. К. 1984.
- СБГ* – Словник буковинських говірок / За ред. Н.В. Гуйванюк. Чернівці. 2005.
- Словарь* – Словарь української мови: в 4 т. / За ред. Б. Грінченка. 1958–1959.
- ССк.* – Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород. 2008.
- СУМ* – Словник української мови: в 11 т. К. 1970–1980.

REFERENCES

- Bevka* – Bevka O. (2004) Slovnyk-pamiatnyk: Dialektnyi slovnyk sela Poliany Maramoroshskoho komitatu [Dictionary-monument: Dialectal dictionary of village of Poliana of Maramorosh komitat]. Niredhaza [in Ukrainian].
- VRS* – Venhersko-russkyi slovar (1987) [Hungarian-Russian dictionary]. Moskva; Budapesht [in Hungarian, in Russian].
- HH* – Hutsulski hovirky (1997) [Hutsul patois]. Korotkyi slovnyk / Za red. Ya. Zakrevskoi. Lviv [in Ukrainian].
- Hrytsak* – Hrytsak M.A. (2017) Materialy do Slovnyka hovirok Zakarpatskoi oblasti [Proceedings of the Ukrainian Proverbs Dictionary of the Transcarpathian region]. Kyiv [in Ukrainian].
- ESUM* – Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy (1982–2012) [Etymological dictionary of the Ukrainian language]: v 7 t. Kyiv [in Ukrainian].

Davydiak – Halas B. (2013) *Slovnýchok boikivskykh hovirok V.Davydiaka* [Glossary of Boyko's dialects by V. Davydyak]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Uzhhorod [in Ukrainian].

Zhelekhovskiy – Zhelekhovskiy Ye., Nedil'skiy S. (1885–1886) *Malorusko-nimetskiy slovar* [Malorussian-German Dictionary]: u 2 t. Lviv. [in Ukrainian, in German].

KPR – Pipash Yu.O., Halas B.K. (2005) *Materialy do slovnyka hutsul'skykh hovirok (Kosivska Poliana i Rosishka Rakhivskoho raionu Zakarpatskoi obl.)* [Materials for the dictionary of Hutsul dialects (Kosiv Polyana and Rosishka of Rakhiv district of the Transcarpathian region)]. Uzhhorod [in Ukrainian].

Lyzanets – Lyzanets P.N. (1976) *Venherskye zaymstvovaniya v ukraïnskykh hovorakh Zakarpattia* [Hungarian borrowings in Ukrainian dialects of Transcarpathia]: Venh.-ukr. mezh.iazyk. svyazy. Budapesht [in Russian].

Onyshkevych – Onyshkevych M.I. (1984) *Slovník boikivskykh hovirok* [Glossary of Boyko's dialects]: u 2 ch. Kyiv [in Ukrainian].

SBH – *Slovník bukovynskykh hovirok* (2005) [Dictionary of Bukovynian dialects] / Za red. N.V. Huivaniuk. Chernivtsi [in Ukrainian].

Slovar – *Slovar ukrainskoi movy* (1958–1959) [Dictionary of the Ukrainian language]: v 4 t. / Za red. B. Hrinchenka [in Ukrainian].

SSk. – Sabadosh I.V. (2008) *Slovník zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu* [Dictionary of Transcarpathian dialect of Sokyrnytsia village of Khust district]. Uzhhorod [in Ukrainian].

SUM – *Slovník ukrainskoi movy* (1970–1980) [Dictionary of the Ukrainian language]: v 11 t. Kyiv [in Ukrainian].

RECONSIDERATION OF WORD MEANINGS AS A SOURCE OF REPLENISHING OF TRADITIONAL TRANSPORT LEXIS AND COMMUNICATIONS IN UKRAINIAN PATOISES OF THE TRANSCARPATIA

Abstract. In the article semantic processes in the traditional transport and communication vocabulary in Ukrainian patois of the Transcarpathia were considered. Among the active processes of lexical structure of lexical and semantic groups we differentiate ways of phrase forming with the help of metaphor, metonymy and other transformational processes within sememe (strengthening, narrowing, terminologization, determinologization of the meaning).

Novelty of the research is that traditional transport vocabulary and names of communication in Ukrainian patois of the Transcarpathia has not been as an object of separate linguistic research. Thus, such analysis allows us to examine deeply potential opportunities of dialect system replenishment. Also researching of semantic processes within lexical and semantic group under analysis shows us dynamics of its development.

The aim of our research is to analyze the main semantic processes in traditional transport and communication vocabulary in Ukrainian patois of the Transcarpathia and to examine the peculiarities of reconsideration process of words as a source of dialect replenishment.

The analysis shows us that the dialect system receives new lexemes and word-meaning not only as a result of borrowings from the other languages, but also with the help of its own semantic and word-forming means. Analyzed nomemes show us that system of names which deal with traditional means of transport and communication illustrate various semantic processes each leads to formation of new words. The most frequently we observe transfer of meaning according to their similarity, also the process of terminologization and determinologization are very common. A great number of word reconsideration deals with specifics of special vocabulary and its adjustment to general language.

As a result of semantic transformation these nomemes become an essential active part of vocabulary system of traditional transport and communication and they are used by dialect speakers very actively.

Keywords: dialect vocabulary, Ukrainian patois of the Transcarpathia, sememe, transport vocabulary, vocabulary of communications, semantic derivation, metaphorization, metonymization, semantic shift, narrowing of the meaning, meaning widening, terminologization, determinologization.

Стаття надійшла до редакції 14 листопада 2019 р.

© Шкурко Г., 2019 р.

Галина Шкурко – магістр філології, асистент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0003-4872-3809>

Halyna Shkurko – Master of Philology, Junior Lecturer of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0003-4872-3809>